

Александър Наумов (Краков, Полша)

НОВИ СВЕДЕНИЯ ЗА КИРИЛСКИ РЪКОПИСИ В ПОЛША (Берлинската сбирка в Краков)

Още през 1568 г. в библиотеката на бранденбургския електор е имало 5 руски ръкописа¹, един от които е бил руско-немски речник от втората половина на XVI в., писан с латински букви (днес Ms. Slav. Qu. 10, Яц. № 72). С течение на времето във формираната се Кралска Пруска библиотека се събира една интересна колекция, която винаги е била обект на заслужено внимание от страна на славистите — да споменем само А. Кочубински, Строев, Сырку, Яцимирски, Цонев и др.²

В прочутата си студия върху славянските ръкописи в Германия К. Гюнтер³ дава изчерпателни сведения за принадлежащите на Берлинската Кралска библиотека кодекси и за историята им. При това той с присърбие отбелязва, че към 1960 г. в Берлин се намират само 4 славянски ръкописа: Hamilton 381 (Яц. 53), 444, Phillipps 1892 (Яц. 64), 1987 (Яц. 62), всичките в Deutsche Staatsbibliothek (DS). 55 ръкописа, т.е. цялата сбирка на В. С. Караджич (Wuk 1—49) плюс Ms. Fol. 10, 26, 28, Ms. Qu. 1,8, Ms. Oct. 9, са били временно в Университетската библиотека в Тюбинген, а останалите славянски ръкописи със сигнатури Ms. Slav. са били евакуирани през 1940 г. отчасти в Altmarrin (Ms. Fol. 20, 25, 34) и във Fürstenstein (останалите).

Почти същата информация повтаря и ценният, макар и малко поостарял, „Справочник-указател“ от 1963 г.⁴

Според данните от „Полата книгописная“, 9^b, ръкописите от Тюбинген се намират вече в Западен Берлин, в Staatsbibliothek Preussischer Kultur-

¹ Яцимирски, А. И., с. 487 (вж. бел. 2).

² Строев, С. Описание памятников славяно-русской литературы, хранящихся в публичных библиотеках Германии и Франции, со снимками из рукописей. М., 1841; Берединов, Я. О славянских рукописях, хранящихся в германских и французских библиотеках. — Журнал Министерства народного просвещения, 1844 (5: 73—87); Воскресенский, Г. Р. Славянские рукописи в заграничных библиотеках. — Сборник Отделения русского языка и словесности, 31, 1883, 2—6; Воскресенский, Г. Р. Славянские рукописи за границей, I: Берлинская королевская библиотека. — Библиографические записки, 5, 1892, 322—328; Яцимирский, А. И. Описание южнославянских и русских рукописей заграничных библиотек, I. — Сборник Отделения русского языка и словесности, 98, 1921, 255—492; Цонев, Б. Славянски ръкописи в Берлинската държавна библиотека. С., 1937 (същото и в: Сборник на БАН, 31, Клон историко-филологичен и философско-обществен, 17); Günther, K. Slawische Handschriften in Deutschland. — Zeitschrift für Slawistik, 5, 1960, 317—355.

³ Вж. бел. 2.

⁴ Справочник-указатель печатных описаний славяно-русских рукописей. Сост. Н. Ф. Бельчиков, Ю. К. Бегунов, Н. П. Рождественский. М.—Л., 1963, 262, бел. 1.

⁵ Miklas, H., J. a. N. Ščarov, W. R. Veder. The Slavic Manuscripts in the Federal Republic of Germany. — Polata knigopisnaja, 9, June 1984, 39—42.

besitz (SPK), така че сега там има 54 кирилски ръкописа⁶. В бележката към списъка на ръкописите се казва, че другите ръкописи от бившата Кралска библиотека се намират сега в Държавната библиотека в източен Берлин (DS) и в Краков, в Ягелонската библиотека (Biblioteka Jagiellońska, BJ)⁷.

Наистина, когато се върнах в Краков в началото на декември 1984 година, се оказа, че Берлинската сбирка най-сетне е открита за ползуване и аз започнах работа с нея. Тогава със сбирката се запозна и младият софийски славист Георги Минчев, който написа първата в България информационна статия за нея⁸. При съпоставяне на данните от „Полата“, от Гюнтер и фактическото състояние на Берлинската сбирка в Краков се вижда, че в момента липсват сведения само за 4 ръкописа: Slav. Fol. 20, 25, 34 и Slav. Qu. 29. Първите три, евакуирани в Алтмарин (днес Mierzyn), и досега не са намерени: Ms. Fol. 20 съдържа 4 руски карти, Ms. Fol. 25 — чешки канционал от 1590 г. и Ms. Fol. 34 — втори том (447—1089) от материали за историята на протестантската църква в Русия (първият том — Ms. Fol. 33 — е налице в BJ). За съдбата на Ms. Qu. 29 не знаем нищо, изглежда, че е взет от сбирката: това е руско-латинска географска, етнографска и топографска библиография от 30-те години на XIX в. (Яц. 68)⁹. Другите ръкописи са били изпратени в Książ (Fürstenstein) и оттам — в манастира в Krzeszów (Grüssau), откъдето тази част на берлинската сбирка без Qu. 29 е преместена още през 1946 г. в Краков, в BJ, и по различни причини остава недостъпна до 1983 г.

Славянските ръкописи¹⁰ съставят една малка и даже, бих казал, незначителна част от ръкописната колекция, депонирана в нашата университетска библиотека. Голям интерес за нас представляват гръцките ръкописи, около 140¹¹, обаче и те са нищо в сравнение както с ориенталската колекция, така и със западноевропейската и музикалната.

И тъй, в BJ понастоящем са депонирани 91 славянски кодекса. От тях 45 западнославянски и хърватски са на латиница; с латиница са писани и два руски лексикона (Qu. 14 и Fol. 18) от XVI в., а също и отчасти няколко други текста (Fol. 17 — славянско-латински речник; Fol. 21 — латинско-славянски хербарий; Qu. 12 — руско-латинско-немски речник; Qu. 28 — също, и двата са от XVIII в.; Fol. 33 съдържа гореспоменатите материали за протестантството в Русия). Краковските слависти активно са започнали изучаването на сбирката. Да споменем например д-р Вацлав Тварджик, който проучва граматическото наследство на Йосип Завършник, неизвестен досега хърватски граматик от началото на XIX в., предтеча на Людовик Гай.

Забележителност на колекцията е един псалтирен откъс от XIV в. (Пс. 22, 16—25, II), писан с хърватска глаголица (Fol. 37) — втори в Полша глаголически фрагмент след Краковските глаголически листове.

⁶ Към тях спада и Нs. 169; останалите 10 са западнославянски ръкописи или глоси.

⁷ NB. Other manuscripts from the collections of the former Prussian State Library in Berlin are now either in DDR, Berlin, DS (i.e. the mss from the Hamilton and Phillips collections), or in PL, Kraków, BJ (i.e. the mss which were taken to Silesia for safe keeping during World War II), where they were rediscovered only in 1983 (oral communication by dr G. Achten, Berlin). — Polata knigopisnaja, 9, 42.

⁸ Минчев, Г. И ръкописите имат своя съдба. — Антени, 20. III. 1985.

⁹ Günther, K. S. 325, 330.

¹⁰ Един от тях, погрешно сигниран като славянски, е всъщност литовски — Qu. 4.

¹¹ Почти всички са описани отдавна у De Vogt, C. Verzeichniss der griechischen Handschriften der Königl. Bibliothek zu Berlin, II, Berlin, 1897 (№ 242—417); във временния списък на ръкописното отделение от № 641—777a.

Кирилската част от колекцията включва 26 по-нови руски ръкописа от XVIII—XIX в., един новобългарски дамаскин, т.нар. Берлински дамаскин (Fol. 36), описан подробно от Б. Цонев, и 12 църковнославянски. Повечето от тях са описани от А. И. Яцимирски.

В приложението давам библиотечните сигнатури и съответните номера по описа на Яцимирски. Особено внимание трябва да се обърне на три кирилски паметника, постъпили в библиотеката след излизането на описа на Яцимирски. Това са Qu.31 — сборник молитви и жития от XIX в., Qu.38 — „Книга, рекомая Звѣзды прѣсвѣтлыя“ от XVIII в. и Qu.42 — Миней за м. март от 1611 г. с много руски, украински и полски приписки.

Описът на Яцимирски е достатъчно точен да задоволи нуждите на Сводния каталог; неправилно е само посочването на броя на листовите и трябва да се направи филиграноложки анализ.

Накрая бегло ще представя най-интересните кирилски ръкописи от сбирката.

1. Fol. 32. Четвероевангелие от XVII в., южноруско, със следи от ж, заставка в балкански стил, с предисловието на Теофилакт Охридски; налепени са гравюри на евангелистите.

2. Fol. 36. Това е гореспоменатият дамаскин, описан от Б. Цонев; днешната пагинация е съвсем различна от посочената от него. След л. 350 е подвързан един лист от триод — сръбска редакция с паримите за Великата събота, от XVI в.

3. Qu.2. Житие на Григорий Омиритски, XVI в., със следи от юсов правопис, полуустав, преминаващ в бързопис. Текстът е много важен за текстологията на творбата.

4. Qu.3. Йоан Дамаскин, „За осемте части на речта“, 1648 г., от Казан, със скромна, но интересна украса. Нека тук повторя забележката на Г. Минчев, че приписката в този ръкопис у Б. Цонев е погрешно отпечатана като приписка към българския дамаскин.

5. Qu.5. **свѣтцы**, от 1614 г., църковнославянски, с голям брой славянски, предимно руски нови светци, последен от които е св. царевич Дмитрий, с разказ за пренасянето на мощите му от Углич в Москва.

6. Qu.6. Псалтир, московски, с библейските песни, от 1567 г. Яцимирски открива Пс. 1 и 2 от този ръкопис.

7. Qu.7. Хронограф, руски, от XVII в., поради объркване на сигнатурите погрешно смятан за Александрия (*Historia Moscovita Alexandri Magni* — Qu.8., намиращ се в СПК).

8. Qu.10. Руски вечен календар на Козма Соколов от 1689 г. с много интересна украса и илюстрации.

9. Oct. 1. Часослов от втората половина на XVI в.; в сбирката е от 1575 г.

10. Oct. 2. „Азбука прописная“ от края на XVII в. — единствен в нашите библиотеки свитък (стълбец), дълъг 10,65 м и широк около 15,5 см.

В момента се готви подробен опис на берлинската сбирка, която за щастие след много години отново се връща в научно обръщение.

ПРИЛОЖЕНИЕ

	ВJ		СОРЯС 98/1921
Ms. Fol.	17	—	Яц. 73
	18	—	71
	23	—	66
	ВJ		СОРЯС
Ms. Fol.	24	—	Яц. 65
	32	—	12
	36	—	59
Qu.	2	—	51
	3	—	69
	5	—	42
	6	—	1
	7	—	61
	10	—	43
	12	—	74
	13	—	67
	14	—	72
	28	—	75
Oct.	1	—	25
	2	—	70
Qu.	31	—	—
	38	—	—
	42	—	—